

Проблема формування мотиваційної готовності дітей до навчання в школі

Тернопільський експериментальний інститут педагогічної освіти

Проблема формування мотиваційної готовності дітей до навчання в школі – В роботі розкривається актуальність питання психологічної готовності дітей до навчання в школі. Визначено, що провідна роль належить мотиваційному і соціальному компонентам психологічної зрілості. Підібрані ефективні і швидкі у використанні діагностичні методики. Представлено експериментальне дослідження визначення психологічної готовності дітей до навчання в школі м. Тернополя. Розроблені і підібрані корекційно-розвивальні вправи, ігри для покращення компонентів психологічної зрілості дошкільників.

Проблема формирования мотивационной подготовки детей к школьному обучению – В работе раскрывается актуальность вопроса психологической подготовки детей к обучению в школе. Определено, что главная роль принадлежит мотивационному и социальному компонентам психологической зрелости. Подобраны эффективные и быстрые в использовании диагностические методики. Представлено экспериментальное исследование определения психологической подготовки детей к обучению в школе г. Тернополя. Разработаны и подобраны коррекционно-развивательные упражнения, игры для улучшения компонентов психологической зрелости дошкольников.

The problem of formation motivational preparation children for school training – In this work we open the urgency of a question of psychological preparation children to training at school. Is certain, that the main role belongs to motivational and social components of psychological maturity. The diagnostic techniques are picked up effective and fast in use. The experimental research of definition of psychological preparation children to training at school in Ternopil is submitted. Are developed and selected correctional-developed exercises, games to improve components of psychological maturity of children under school age.

Ключові слова: психологічна готовність, інтелектуальна, мотиваційна, емоційно-вольова і соціальна компоненти готовності.

Ключевые слова: психологическая подготовка, интеллектуальная, мотивационная, эмоционально-волевая и социальная компоненты готовности.

Key words: psychological preparation, intellectual, motivational, emotional-strong-willed and social components of preparation.

Вступ Сьогодні, коли в нашій країні відбуваються широкомасштабні процеси соціально-економічних і політичних змін, коли максимально загострюються суспільні суперечності, зростає небезпека виникнення відхилень у поведінці дітей, досить актуальною проблемою для психологів, педагогів, фізіологів, лікарів є саме проблема готовності дитини до навчання в школі.

Безперечно, чим краще підготовлений організм дитини до всіх змін, які пов'язані з початком навчання у школі, труднощами, які неминучі, тим легше він з ними впорається, тим спокійніше і не так болісно буде проходити процес адаптації.

Чому ж так необхідно визначити готовність дитини на самому початку навчання, а ще краще до поступлення в школу? Доведено, що в дітей, які не готові до систематичного навчання, важче і довше проходить період адаптації, пристосування до школи, в них частіше проявляються різноманітні труднощі навчання, серед них значно більше тих, які не встигають, і не лише в першому класі, але і в подальшому ці діти частіше знаходяться серед тих, які не встигають, і саме в них спростерігають порушення стану здоров'я.

Матеріали та методи Готовність до шкільного навчання – глибоке поняття, яке потребує комплексних психологічних досліджень. Л.І. Божович, О.В. Запорожець, Л.А. Венгер та ін., вивчаючи лише психологічну готовність дитини до шкільного навчання, виділяють в ній декілька структурних компонентів, а саме:

- **Інтелектуальний**, який включає порівняно розвинуте диференційоване сприймання, стійке спрямування уваги на предмет чи діяльність, наявність аналітичного мислення, що проявляється в здатності виділяти і розуміти важливі ознаки і зв'язки між предметами, а також в здатності відтворювати зразок, логічне запам'ятовування, оволодіння на слух розмовною мовою, розвиток тонких рухів руки і око-рухової координації, розвиток здібностей до навчання.

- **Мотиваційний** компонент відображає бажання чи небажання дитини навчатися. Він дуже важливий, бо від нього залежить входження дитини в нову для неї діяльність, яка відрізняється від ігрової своєю обов'язковістю, розумовим напруженням, необхідністю подолання труднощів тощо.

Розрізняють внутрішні, або пізнавальні, мотиви навчання, що характеризуються потребою в інтелектуальній активності, пізнавальним інтересом; і зовнішні, або соціальні, котрі виявляються в бажанні займатися суспільно значущою діяльністю, у ставленні до вчителя як до представника суспільства, авторитет якого є бездоганим.

Внутрішні та зовнішні мотиви навчання складають внутрішню позицію школяра, яка є одним із основних показників психологічної готовності до навчання.

Про наявність внутрішньої позиції учня можна говорити, якщо дитина:

- ставиться до вступу до школи та до перебування в ній позитивно, навіть в умовах необов'язкового відвідування школи прагне до занять специфічно шкільного змісту;

- проявляє особистий інтерес до нового, власне шкільного змісту занять, віддає перевагу урокам грамоти та лічби, а не заняттям дошкільного типу (малювання, співи, фізкультура тощо), має належне уявлення про підготовку до школи;

- відмовляється від характерної для дошкільного дитинства організації діяльності та поведінки.

- **Емоційно-вольовий** компонент, який включає готовність до довільної регуляції своєї пізнавальної діяльності, сформованість механізмів вольової регуляції дій і поведінки в цілому, розвиток емоційної стійкості.

- **Соціальний компонент**, який передбачає наявність у дитини потреби в спілкуванні з іншими дітьми, вміння підкорятися інтересам дитячих груп, здатність виконувати соціальну роль в ситуації шкільного навчання, вміння встановлювати стосунки із ровесниками і дорослими.

Результати досліджень та їх обговорення Проводячи експериментальні дослідження психологічної готовності в 1998–1999 рр. у дитячих садках міста Тернополя, за методиками тест Керна-Йірасека, тест психосоціальної зрілості, методикою “графічний диктант”, було виявлено, що з 60 опитаних дітей, віком 5-6 років, високий рівень психологічної готовності мали 10 % дітей, вище середнього – 20 %, середній – 18 %, рівень нище середнього – 12 % дошкільнят. Ми побачили таку закономірність, що діти, які навіть інтелектуально, фізично розвинені і досягають шкільного віку, не є готовими до шкільного навчання, лише через те, що мають слабку внутрішню позицію школяра, низький рівень мотиваційної і соціальної готовності.

Отже, це говорить про те, що провідна роль належить мотиваційному і соціальному компонентам. Соціальна зрілість, бажання вчитися, бути дорослим, а не технічні вміння (лічба, читання) визначають готовність дитини до школи. Отже, психологічна готовність до школи полягає не в тому, що у дитини виявляються сформованими “шкільні” якості, а в тому, що вона оволодіває передумовами до наступного їх формування.

Під час прийому в школу можна проводити як масове, так й індивідуальне обстеження дітей за допомогою набору експрес-методик (тест Керна-Йірасека, тест психо-соціальної зрілості, методика “графічний диктант”, тести навизначення розумового розвитку дитини, сенсорних здібностей, наочно-образного та логічного мислення, уваги та навчальних здібностей, розвиток уяви та творчих здібностей тощо). Під час масових досліджень психолог, застосовуючи методики діагностики уважності, довільності, розумових і мовленнєвих здібностей, мимовільної і довільної пам’яті, наочності, пізнавальної мотивації, повинен скласти психологічний експрес-портрет дитини, який пізніше використовуватиметься вчителем в ході індивідуалізації навчання. На основі отриманих відомостей він розробляє методичні рекомендації батькам для активізації підготовки дитини до шкільного навчання. У складних випадках, коли зібрані відомості не дають можливості зробити однозначні висновки про готовність дитини до школи, психолог повинен продовжити дослідження, використовуючи діагностичні методики для визначення затримки психічного розвитку.

Готовність до навчання дитини переддошкільного віку, перш за все, визначає її мотиваційна готовність, яка включає в себе достатньо розвинену потребу в знаннях, вміннях і бажання дитини їх вдосконалювати. Без мотиваційної готовності ні про яку іншу не може бути і мови, так як вона є джерелом внутрішнього потягу дитини до набуття знань, вмінь і навичок.

Для покращення рівня психологічної готовності дітей до навчання в школі пропонуємо декілька ігрових вправ

Тренувальні вправи на розвиток моторики:

“Моторна координація”.

Інструкція до вправи: “Я прошу тебе виконати деякі дії. Слухай уважно. Пройди по лінії. Підстрибни на двох ногах. Підстрибни на одній нозі. Підстрибни на правій нозі”. Потім вибирається ведучий, який буде вимовляти команди, а всі інші діти будуть приймати ту позу, яка призначена для певної команди. Команда “РАНОК” – всі повинні підстрибнути на двох ногах;

“ДЕНЬ” – постояти на правій нозі;

“ВЕЧІР” – постояти на лівій нозі.

Той, хто помиляється з дітей, стає ведучим.

Тренувальні вправи на розвиток сприймання:

“Знайди фігуру”

Досить часто труднощі навчання грамоті пов’язані з поганою здібністю сприймати і розрізняти різні фігури, літери. Для тренування даної здібності можна використовувати такі завдання:

- знайти кола, трикутники, квадрати і обвести їх різними кольорами. Завдання можна використовувати до тих пір, доки воно не буде виконуватись безпомилково (рис.1).

“Форми”.

Гра розвиває сприйняття форми.

Ви вибираєте одну з форм – квадрат, прямокутник, ромб, трикутник, коло, овал чи трапецію. Мета гри – за 1 хвилину назвати 3 предмети, які мають подібну форму. Наприклад, ви вибрали прямокутник, дитина може назвати такі предмети: книга, телевизор, шафа. Той малюк, який виконав завдання правильно, отримує 1 бал. Тепер називати предмети може наступний учасник гри. Повторювати предмети не можна.

рис. 1.

рис. 2.

Тренувальні вправи на розвиток координації зору і рухів руки:

“Лабіринти”

Дається малюнок лабіринту, дитина повинна знайти вихід з нього.

Спочатку можна користуватись олівцем, або рукою. Потім завдання ускладнюються – лише за допомогою очей знайти вихід.

“Копіювання візерунків”

Дається інструкція дитині намалювати декілька візерунків. Початкову частину малюєте самі (рис. 2).

Тренувальні вправи на розвиток інтелекту:

“Прості узагальнення”.

Дається інструкція: “Я буду називати різні слова, а ти повинен одним словом назвати їх – тобто узагальнити в одне.”

Наприклад: Київ, Москва, Тернопіль – це міста.

Яблука, сливи, грушки – ...(фрукти); Капуста, морква, картопля – ...(овочі);

Ляльки, машинки, м'ячі – ...(іграшки); Мама, тато, сестра, брат – ...(родичі);

Стіл, крісло, диван – ...(меблі); Шапка, куртка, штани – ...(одяг).

“Розповідь за картинкою”.

Дитині пропонується серія картинок. Дається інструкція: “Подивись, будь ласка, на малюнки, що ти бачиш? Придумай невеличку розповідь за малюнком”.

“Чим залатати килимок”

Дитині пропонуються малюнки килимків, в яких є невеликі дірки, також внизу малюнка представлені клапти, якими можна залатати килимок. Потрібно знайти правильну латку (рис. 3).

Тренувальні вправи на розвиток мотиваційної готовності дітей до школи:

Бесіда “Школа”

Розповісти дітям про школу, описати всі позитивні сторони шкільного навчання. Дати можливість дітям виразити свої почуття і переживання з приводу шкільного навчання. Можна провести невеличкі уроки, адаптуючи тим самим дітей до навчання в школі. Намалюйте малюнки разом з дітьми “я у майбутній школі”.

Тренувальні вправи на розвиток уваги, пам'яті:

“Що змінилось”

Необхідно розкласти на столі 10 предметів, які не пов'язані між собою за змістом і які неможливо згрупувати.

рис. 3.

Запропонуйте малюкові запам'ятати їх, а також запам'ятати, що де лежить. Коли він відвернеться, поміняйте місцями дві-три пари предметів, а потім запитайте: "Що змінилося?".

"Запам'ятай слова"

Ви зачитуєте дитині 10 – 12 не пов'язаних за змістом слів, наприклад: стіл, море, груша, вікно, літак, помідор, тарілка, дим, валізка, голова. Вона повинна їх запам'ятати і відразу ж після прочитання відтворити. Враховуючи кількість правильно названих слів, можна прослідкувати, як змінюється пам'ять дитини протягом певного відрізка часу. Якщо кількість таких слів зростає, значить, пам'ять покращується.

Висновки 1. Психологічна готовність до шкільного навчання – цілісне утворення, яке включає в себе достатньо високий рівень розвитку мотиваційної, інтелектуальної сфер і сфери довільності. Відставання в розвитку однієї з них веде за собою відставання розвитку інших. **2.** Корекційні заняття, що надані в статті, полегшать і прискорять процес оволодіння знаннями, вміннями і навичками, і будуть сприяти розвитку і покращенню психологічної готовності дітей до навчання в школі.

1. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте. – М., – 1968. – 260 с.
2. Божович Л.И. Психологические вопросы готовности ребёнка к школьному обучению // Вопросы психологии. – 1992. – № 5. – С.44.
3. Запорожец А.В. Интеллектуальная подготовка детей к школе // Дошкольное воспитание. – 1977. – № 8. – С. 32-34.
4. Запорожец А.В. Подготовка детей к школе. – М., 1980. – 257 с.
5. Лисина М.И., Капчеля Г.И. Общение со взрослыми и психологическая подготовка детей к школе. – Калинин, 1987. – 167 с.
6. Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М., 1991. – 152 с.
7. Кравцов Г.Г., Кравцова Е.Е. Шестилетний ребёнок. Психологическая готовность к школе. – М., 1987. – 165 с.
8. Мухина В.С. Шестилетний ребёнок в школе. – М., 1986. – 143 с.
9. Непомнящая Н.И. Становление личности ребёнка 6-7 лет. – М., 1988. – 132 с.
10. Основные показатели готовности детей шестилетнего возраста к школьному обучению: Методические рекомендации. – М., 1986. – 148 с.
11. Особенности психического развития детей 6-7 летнего возраста / Под ред. Д.Б. Эльконина, А.Л. Венгера. – М., 1988. – 132 с.

12. Проскура Е.Ф. Дитина вступає до школи // Початкова школа. – 1994. – С.53-56.
13. Усова А.П. Обучение в детском саду. – М., 1970. – 205 с.